

Prof.zw.dr hab.Andrzej Marciniak
Uniwersytet Łódzki

Recenzja

pracy doktorskiej Kingi Magdaleny Dróżdź pt. "Status prawny osób trzecich w cywilnym postępowaniu procesowym"

Praca poświęcona jest statusowi prawnemu osób trzecich w procesie cywilnym. Kwestia ta należy niewątpliwie do bardzo istotnych zagadnień prawnoprocesowych nie tylko dla nauki postępowania cywilnego, ale i praktyki sądowej. Ważna w tym zakresie jest także perspektywa legislacyjna, na co trafnie zwraca uwagę autorka. Jak świadczy o tym obszerna literatura prawa postępowania cywilnego, objęta tematem recenzowanej pracy problematyka jest bardzo rozległa, skomplikowana, uwikłana w wiele bardzo zróżnicowanych instytucji tego prawa, a przy tym wysoce aktualna.

W polskiej literaturze prawa postępowania cywilnego problematyka statusu prawnego osób trzecich w postępowaniu cywilnym była dotychczas przedmiotem fragmentarycznego zainteresowania naukowego i judykacyjnego wyłącznie w kontekście związanych z nią takich instytucji prawa procesowego cywilnego, jak interwencja główna, interwencja uboczna, przypozwanie i powództwo ekscydencyjne (interwencyjne). Natomiast w literaturze tego prawa brak jest szerszego, całościowego i systematycznego opracowania poświęconego problematyce określonej tematem recenzowanej rozprawy. Z tych względów podjęcie przez Kingę Magdalenę Dróżdź monograficznego opracowania statusu prawnego osób trzecich w postępowaniu cywilnym rozpoznawczym należy uznać za przedsięwzięcie badawcze w pełni uzasadnione i zasługujące na aprobatę.

Przedstawiona do recenzji rozprawa naukowa mgr Kingi Magdaleny Dróżdź pt. "Status prawny osób trzecich w cywilnym postępowaniu procesowym"(s.298) jest ponadto niewątpliwie wyjściem naprzeciw oczekiwaniom doktryny prawa postępowania cywilnego i praktyki wymiaru sprawiedliwości na takie opracowanie.

Wymieniona rozprawa, poza wstępem i wnioskami końcowymi (zakończeniem), składa się zasadniczo z trzech merytorycznych rozdziałów. W pierwszym z nich autorka przedstawiła najbardziej istotne zagadnienia związane z

pojęciem osoby trzeciej. Rozdział drugi poświęcony jest środkom prawnym służącym ochronie interesów prawnych osób trzecich w postępowaniu cywilnym, natomiast rozdział trzeci – motywom legislacyjnym przyświecającym rozszerzeniu kręgu podmiotów występujących w postępowaniu procesowym o osoby trzecie.

Bardziej szczegółowa analiza wewnętrznego podziału i treści poszczególnych rozdziałów recenzowanej pracy skłania jednak do zgłoszenia pewnych zastrzeżeń co do ich poprawności. W rezultacie tych zastrzeżeń uznać wypada, że wymieniona praca wykazuje się z jednej strony pewnymi brakami merytorycznymi, z drugiej zaś – zbędnością niektórych jej fragmentów, wykraczających poza ramy rozważań zakreślonych ich tytułem.

We rozbudowanym wstępie poza standardowymi uwagami dotyczącymi celowości podjęcia prac badawczych nad statusem osób trzecich w procesie cywilnym oraz precyzującymi zakres przedmiotowy rozważań zawartych w pracy znajdujemy szerszy opis treści poszczególnych jej rozdziałów. Opisy te sprowadzają się w istocie do przedstawienia wniosków końcowych czy też rezultatów teoretycznych rozważań objętych treścią rozdziałów pracy. Natomiast kończące każdy rozdział pracy podsumowania są zbyt ogólnikowe, enigmatyczne i przez to niezbyt jasne. Celem ich zrozumienia konieczne staje się niejednokrotnie sięgnięcie do uwag zawartych we wstępie rozprawy. Niezbędne jest zatem usunięcie tego mankamentu pracy przez przesunięcie części materii zawartej we wstępie do podsumowań poszczególnych rozdziałów.

Zasadniczy problem rysujący się na tle obranego tematu recenzowanej rozprawy doktorskiej sprowadza się do określenia kręgu „osób trzecich” występujących w procesie cywilnym. Istnienie tego postępowania jest oczywistym założeniem czy też przesłanką rozważań co do kręgu tych osób. Za trafne w tym zakresie można uznać założenie autorki (zob.s.21) o konieczności wyodrębnienia „osób trzecich” spośród innych uczestników postępowania. Wbrew jednak temu założeniu autorka uznała za konieczne rozważenie tego problemu w znacznie szerszej płaszczyźnie podmiotów postępowania cywilnego. W związku z tym w rozdziale pierwszym pracy dokonano analizy pojęcia „osoba trzecia” na tle problematyki „organów procesowych i pomocniczych sądów”. W tym zakresie poczynionych zostało wiele uwag o charakterze ustrojowym,

odnoszącym się zwłaszcza do sądów powszechnych, sędziów, asesorów sądowych, referendarzy sądowych, asystentów sędziego, a także do protokolantów, woźnych i stenografów. Na ich podstawie przyjęto wniosek, że wymienionym podmiotom nie przysługuje status osób trzecich w postępowaniu cywilnym, do czego treść tych uwag ustrojowych nie dawała żadnej podstawy. Wniosek taki można natomiast z łatwością wyprowadzić z ogólnej wiedzy o podmiotach postępowania cywilnego. Jak powszechnie wiadomo organy procesowe są podmiotami postępowania procesowego. Natomiast problematyka udziału „osób trzecich” w postępowaniu procesowym nie wiąże się z kwestią organów procesowych lecz z uczestnikami tego postępowania. Dla potrzeb rozważań zakreślonych tematem rozprawy doktorskiej wystarczające byłoby w tym zakresie odwołanie się do wiadomości ogólnych o podmiotach postępowania cywilnego i przyjęcie na wstępie ogólnej uwagi, że podmioty te dzielą się na organy procesowe i egzekucyjne oraz na uczestników postępowania. W świetle tego podziału oraz trafnego założenia co do konieczności odróżnienia „osób trzecich” od innych uczestników postępowania, uwagi poświęcone „organom procesowym i pomocniczym sądu” należy uważać za całkowicie zbędne.

Za zbyt rozbudowane dla potrzeb rozważań zakreślonych tytułem uważać należy uwagi poświęcone odróżnieniu uczestników postępowania procesowego od innych osób biorących udział w tym postępowaniu, które nie uzyskują takiego statusu ze względu na niespełnianie pewnych kryteriów właściwych dla uczestników takiego postępowania. Temu ostatniemu zagadnieniu poświęcono wiele uwagi w rozdziale pierwszym rozprawy zwłaszcza w odniesieniu do przedstawicieli ustawowych i pełnomocników procesowych, biegłych i świadków oraz innych osób. Rozumiem co prawda dążenie autorki do uzyskania kompletności pracy, jednakże rozważania w tym zakresie powtarzają w istocie dane znane dość dobrze w nauce postępowania cywilnego. Materia rozważań dotycząca reprezentantów procesowych oraz osób biorących udział w postępowaniu dowodowym powinna zatem ulec wyraźnemu skróceniu, co nastąpi bez szkody dla wartości pracy. Przede wszystkim wyeksponować należy w tym zakresie, że uczestnikami postępowania (procesu) cywilnego są podmioty uprawnione do dokonywania czynności procesowych we własnym imieniu. Inne osoby biorące udział w postępowaniu nie są natomiast w ogóle uprawnione do dokonywania czynności procesowych (np. świadkowie i biegli) albo też są

uprawnieni do dokonywania czynności procesowych ale w imieniu cudzym (np. przedstawiciele ustawowi i pełnomocnicy). Osób tych nie można zatem zaliczyć do uczestników postępowania, co trafnie przyjęto w rozprawie. Trzeba jednakże przy tym zaznaczyć, czego nie uczyniono w rozprawie, że wymienione osoby mogą stać się uczestnikami postępowania w postępowaniach wпадkowych lub ubocznych bezpośrednio ich dotyczących(np. w przedmiocie obciążenia ich kosztami postępowania(art.110 k.p.c.) lub skazania na grzywnę(art.274, 276, 287 k.p.c.). Dodać do tego wypada, że dokonane na podstawie analizy semantycznej przeciwstawienie osoby trzeciej stronom postępowania cywilnego (czyli powodowi i pozwanemu) powoduje zbędność uwag co do przedstawicieli ustawowych i pełnomocników, dokonujących czynności procesowych w imieniu stron procesu.

W rozważaniach prawnych dotyczących pojęcia osoby trzeciej, niezależnie od analizy semantycznej tego pojęcia dokonanej w pracy, niezbędne jest systematyczne zestawienie i bliższa analiza przepisów kodeksu postępowania cywilnego posługujących się tym pojęciem. W odniesieniu do procesu, kodeks postępowania cywilnego posługuje się pojęciem „osoba trzecia” w przepisach art.84 o przypozwananiu, art.122 § 3 o pierwszeństwie zaspokożenia pewnych kosztów postępowania, art.177 § 1 pkt 2 o zawieszeniu postępowania z powodu wystąpienia z interwencją główną, art.187 § 2 pkt 4 o dowodach, art.246 o zniszczeniu lub zabranii dokumentu, 248, 251, 254, 295, 296, 297 o dowodach, art.357 § 4 o doręczeniach, art.394 § 1 pkt 5 i art.394² § 1 o zażaleniu oraz w art.435 o skuteczności prawomocnego wyroku. Do tego dodać trzeba art.841k.p.c. o powództwie ekscydencyjnym, zamieszczonym w przepisach k.p.c. o postępowaniu egzekucyjnym.

Dla określenia kręgu „osób trzecich” niezbędna jest także analiza przepisów, które posługują się pojęciem „inne osoby”(np. art.365 k.p.c.) oraz przepisów, które nie używają tych pojęć lecz posługują się innymi określeniami na oznaczenie osób trzecich nie uczestniczących w postępowaniu procesowym. Do tych ostatnich należy przede wszystkim przepis art.76 k.p.c. o interwencji ubocznej, który pozwala na jej zgłoszenie każdemu, „kto ma interes prawny w tym, aby sprawa została rozstrzygnięta na korzyść jednej ze stron” oraz przepis art.75 k.p.c. o interwencji głównej, z kontekstu którego wywieść można z

łatwością, że każdy „kto występuje z roszczeniem” jest osobą trzecią dla stron toczącego się procesu. Możliwość kwalifikowania tych podmiotów jako osób trzecich wynika pośrednio z przepisów art.84 k.p.c. o przypozwananiu oraz art.177 § 1 pkt 2 k.p.c. o zawieszeniu postępowania, które posługują się pojęciem osoby trzeciej. Do wymienionej grupy przepisów, czyli przepisów które nie posługują się pojęciem osoby trzeciej na ich oznaczenie, należą także bez wątpienia przepisy art. 194-198 k.p.c. o podmiotowych zmianach powództwa, które przewidują wejście do toczącego się procesu obok podmiotu będącego jego stroną innego podmiotu w tym samym charakterze. Chodzi tu o niewystępujące w postępowaniu procesowym osoby, które powinny być w sprawie stroną pozwaną albo powinny występować w sprawie charakterze powodów oraz o osoby, których łączny udział w sprawie w charakterze powodów lub pozwanych jest konieczny. Tymczasem rozważania autorki w odniesieniu do tak określonych osób nie biorących udziału w postępowaniu procesowym, czyli „osób trzecich”, ograniczone zostały do interwencji głównej i ubocznej, z pominięciem wymienionych wyżej przepisów pozwalających na wstąpienie do procesu obok podmiotu będącego stroną innego podmiotu (osoby trzeciej) w charakterze powoda lub pozwanego.

W związku z powyższym za konieczne uważać należy uzupełnienie materii rozprawy o rozważania dotyczące statusu procesowego osób trzecich, które pozostając poza procesem mogą stać się jego uczestnikami (powodem lub pozwanym) na skutek zawiadomienia o toczącym się procesie (zob. art.196 i 195 k.p.c.) albo stają się uczestnikami procesu na skutek wezwania (dopozwania), przewidzianego w art.194, 195, 198 i 477 k.p.c.. Mogą tutaj wchodzić w rachubę przypadki braku legitymacji procesowej czynnej lub biernej albo najczęściej – przypadki przytoczenia przez powoda w roszczeniu procesowym niewłaściwej pod względem podmiotowym normy prawnej indywidualno – konkretnej.

Zestawienie przepisów k.p.c. posługujących się pojęciem „osoba trzecia” lub równoważnymi temu pojęciu zwrotami oraz ich bliższa analiza pozwoli autorce nie tylko na skonstruowanie bardziej precyzyjnej definicji tej osoby w procesie cywilnym ale będzie także uzasadniać zakres przedmiotowy dalszej części opracowania. Pobieżna analiza wymienionych przepisów pozwala na wyróżnienie

dwóch grup „osób trzecich”. Po pierwsze są to osoby, które nie są stronami procesu ale pozostają z nimi lub z przedmiotem postępowania w pewnym powiązaniu prawnym, uzasadniającym wstąpienie tych osób do postępowania (interwenient uboczny, osoba legitymowana) oraz pozwanie stron toczącego się postępowania procesowego (interwencja główna) albo stron postępowania egzekucyjnego (powództwo ekscydencyjne). Druga grupa „osób trzecich” to osoby wymienione w przepisach k.p.c. o dowodach. Jak już zaznaczono, osoby te nie są uczestnikami postępowania a toczące się postępowanie nie dotyczy ich sfery prawnej. Pozostają one w faktycznym związku z przedmiotem postępowania. Przy kreśleniu podmiotowego kręgu tej drugiej grupy osób trzecich należy mieć na uwadze przepisy art. 357 § 4, art. 394 § 1 pkt 5 i art. 394² § 1 k.p.c., w świetle których należy przyjmować, że wymienione w nich osoby trzecie mają charakter uczestników postępowania w sprawach ubocznych lub wpadkowych ich dotyczących, o czym już wcześniej wspomniałem.

Tak zakreślony krąg „osób trzecich” potwierdza zasadność sformułowanych wyżej zastrzeżeń co do zbędności zawartych w pracy szerszych uwag o organach procesowych i reprezentantach stron postępowania procesowego. Ponadto daje on podstawę do ograniczenia dalszych rozważań, zawartych w kolejnych rozdziałach pracy, do osób trzecich należących do pierwszej w wymienionych wyżej grup tych osób, co wymaga pewnego uzasadnienia tego ograniczenia.

Poczynione uwagi krytyczne zawierają w istocie sugestie co do konieczności częściowego uzupełnienia i poprawy treści recenzowanej rozprawy. W pierwszej kolejności chodzi o pewne przesunięcia materii zawartej we wstępie pracy do jej części (oznaczonych numerami 1.6, 2.7 i 3.6) obejmujących podsumowania rozważań poszczególnych rozdziałów pracy, stosownie do funkcji wymienionych elementów składowych opracowania naukowego. Po drugie, za konieczne uznaję usunięcie albo istotne ograniczenie niektórych fragmentów pracy, które pozostają bez dostatecznego powiązania z tematem opracowania (np. co do organów procesowych). Po trzecie, praca wymaga pewnego uzupełnienia przez syntetyczne zestawienie i analizę przepisów posługujących się pojęciem „osoba trzecia” lub zwrotami im równoważnymi. Za konieczne uznaję również uzupełnienie rozprawy o określenie statusu prawnego osób trzecich, które stają się stronami procesu w wyniku podmiotowej zmiany

powództwa. Sugerowane zmiany i uzupełnienia nadają recenzowanej pracy bardziej zrozumiały i klarowny charakter.

Mając powyższe na uwadze stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr Kingi Magdaleny Drózdź pt. "Status prawny osób trzecich w cywilnym postępowaniu procesowym" wymaga przekazania kandydatce celem uzupełnienia i poprawienia na podstawie § 6 ust.6 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 26 września 2016 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz.U. 2016, poz.1586).

Łódź, dnia 13 listopada 2017 r.

